

INTRODUKSJON

Kristen gudstjeneste

PRA 113

Ansgar Teologiske Høgskole

Lars Råmunddal (2007, rev. 2009)

MÅLSETNINGEN MED KURSET

- Kurset *Kristen gudstjeneste* skal hjelpe studenten til å gjennomtenke gudstjenestens utforming og funksjon i den sammenheng man arbeider. I kurset vil utvikling av ulike typer gudstjenester stå sentralt, og gudstjenesteutvikling i en norsk frikirkelig og lavkirkelig sammenheng vektlegges. Som bakgrunn for det aktuelle arbeid med gudstjenesten, vil det i kurset også bli gitt en innføring i gudstjenestens historie og tradisjoner – samt dens teologi og liturgi. Gjennom caseoppgaver vil studenten bli trent i praktisk gudstjenesteutviklende arbeid.

Litteratur (ca 210 sider)

- Segler, F.M. og R. Bradley: *Christian Worship. Its Theology and Practice*, (3rd Edition), Nashville, Tennessee: B&H Publishing Group, 2006
- Side: 3-157, 261-294, totalt: ca. 180 sider
- *og*
- Basden, P.A. (ed.): *Exploring the Worship Spectrum, 6 Views*, Grand Rapids, Michigan: Zondervan, 2004
- Side: 59-75, 99-116, 139-152, 175-191, 217-230, totalt: ca. 70 sider

Kursets innhold 1

- **1. Introduksjon til PRA 103: Kursets innhold og målsetning**
 - Målsetning iflg. studieplan
 - Kursets innhold og litteratur
 - Praktisk gjennomføring: Forelesning og seminar
- **2. Gudstjenestens historie og tradisjoner**
 - Fra urmenighet til moderne tid: Et historisk riss
 - Ulike gudstjenestetradisjoner og deres særpreg
 - Finnes det en 'lavkirkelig' gudstjenestetradisjon?

Kursets innhold 2

- **3. Gudstjenestens teologi og nøkkelelementer**
 - Gudstjenestens teologi og psykologi
 - Grunntrekk i liturgiens teologi (liturgikk)
 - Gudstjenestens grunnleggende elementer
 - Ekskurs: Noen lærdommer fra NT
- **4. Gudstjenestens utforming og funksjon**
 - Ulike gudstjenestestiler og -typer
 - Spesielt fokus: Gjestvennlige gudstjenester
 - Å skape en gudstjeneste
 - Hvordan planlegge en gudstjeneste?
 - Hvordan lede en gudstjeneste?
 - Hvordan evaluere en gudstjeneste

Kursets innhold 3

- Fra gudstjenestens historie og teologi – til den praktiske gjennomføring....
- Noen praktiske spørsmål vi skal jobbe med i seminartimer:
 - Hvordan gjøre gudstjenesten attraktiv?
 - Hvordan planlegge en gudstjeneste?
 - Hvordan lede en gudstjeneste?
 - Hvordan evaluere en gudstjeneste?
- Det er også lagt inn ett par besøk i seminarprogrammet

Litt om begrepet 'gudstjeneste'

- Ordet 'gudstjeneste' har både en vid og en smal betydning:
 - Gresk 'leitourgia' – den kristne tjeneste for Herren...
 - Samlingen til "møte" eller gudstjeneste:
- Kurset har fokus på den smale betydningen av ordet...
 - Kan få oss til å tro at det er denne samlingen som er det primære..??

Og... litt om kursbetegnelsen "Inspirerende gudstjenester" 1

- "Inspirerende gudstjenester" er et NaMU begrep (kvalitetstegn 5)
 - Jf. Chr. Schwarz: Naturlig kirkevekst, s. 31: "Mennesker som kommer på "inspirerende" gudstjenester synes normalt at det er trivelig å gå i kirken."
 - "Det som har vist seg å bety noe, er nemlig om de som kommer får en inspirerende opplevelse."
 - Schwartz knytter også framstilling til betydningen av ordet "inspiratio" – som den inspirasjon som kommer fra Guds Ånd.....

Inspirerende gudstjenester 2

- Boka: Inspirerende gudstjenester, Klaus Douglass
 - Knytter an til begrepet "menneskevennlige gudstjenester"
 - Poenget er da at gudstjenesten kan utvikle seg til ikke å bli det....!
 - Og tanken ligger da ikke langt unna forestillingen om en gjestvennlig gudstjeneste (eller: en søker-sensitiv-gudstjeneste)

GUDSTJENESTENS HISTORIE OG TRADISJONER

Forelesning

PRA 113 Kristen gudstjeneste

Lars Råmunddal (2007, rev. 2009)

DISPOSISJON

- Et historisk riss av gudstjenestens historie
- Ulike gudstjenestetradisjoner og deres særpreg
- Evangelikalismens forhold til ulike gudstjenestetradisjoner
- Finnes det en "lavkirkelig" gudstjenestetradisjon?

FRA URMENIGHET TIL MODERNE TID

- Den urkristne gudstjenesten (NT)
 - Det nye testamentet
 - Fedrenes vitnesbyrd
- Utviklingen av gudstjenesten i oldkirke og middelalder
 - Hovedtrekk i utviklingen
 - De eldste kirkebyggene
- Hva skjedde med gudstjenesten i reformasjonstiden
 - Den lutherske messen
 - Den anglikanske gudstjenesten
 - Den reformerte gudstjenesten (Zwingli, Calvin og grupperinger på reformasjonens "venstreving")
- Litt om gudstjenesteutvikling etter reformasjonen

Den urkristne gudstjenesten

- Det nye testamentet

- Apg 2,42: Fire bestanddeler – som grunnstammen i gt. til alle tider:
 - Apostlenes lære, dvs. opplesningen og utleggelse av Skriften
 - Bønnen, dvs. tilbedelse, bønn, forbønn
 - Fellesskap, dvs. samling av troens folk
 - Nattverden, dvs. nådens midler
- To (tre) første element en videreføring fra synagoge-gudstjenesten
- Siste element genuint kristent

Tempel – synagoge – og kristen gudstjeneste

- Kan snakke både om kontinuitet og brudd...
- Forskjeller tempel- og synagoge-gudstjenesten (Segler s. 20-21):
 - Synagogen mindre "formell"
 - Det didaktiske element tydeligere i synagogen
 - Læreren en framstående person i synagogen
 - Den prestelige funksjon "borte" i synagogen
 - Lekt engasjement i synagogen

Særegent for den kristne gudstjenesten (Segler: 21ff.)

- Bruk av egne skrifter fra egne ledere
- Ved siden av GT-salmer – ble nye hymner laget i kirken, eks. Fil 2,5-11
- Dåp og nattverden var særegent
- Den Hellig Ånds "spesielle" nærvær
- Den kristne gudstjenesten ble holdt andre steder enn den jødiske
 - Hus, hjem
 - Etter hvert egne kirker...

Litt fra Det nye testamentet..

- To hovedformer gudstjeneste:
 - En mer offentlig, misjonerende gt.form: Apg 2,46; 13,15; 20,20.
 - En mer privat nattverd-gt. i husfellesskap: Apg 2,46; 16,34, 1 Kor 11.
- Best innblikk i urkirkens gt. gir Paulus i 1 Korinterbrev! Her en karismatisk form.
- Pastoralbrevene gir kanskje innblikk i en noe mer "kirkelig" utgave av gudstjenesten?

Sentrale elementer i den nytestamentlige gudstjenesten (Segler s. 23-24)

- Lovprisning og hymner: Ef 5,18-20; Kol 3,16; 1 Kor 14,15, Åp 5,9; 12,10-12; doxologier Ef 1,3
- Opplesning fra Skriftene: Kol 4,16; 1 Tess 5,27; 1 Tim 4,13
- Bønnen stod sentralt: Act 2,24; Fil 4,6; Kol 2,7; 2 Tim 2,1-2; Matt 6,9-13
- Folkets "amen": 1 Kor 14,16

Elementer i NT-gudstjenesten

- Talen eller utleggingen av Skriften: Act 2,40; 2 Tim 4,1-4
- Oppmuntring og formaning: Heb 10,24; 1 Tess 3,2; 2 Tess 3,12; Tit 2,15
- Ofringer: 1 Kor 16,2; 2 Kor 9,6-7, 10-13
- Åpen bekjennelse: 1 Tim 6,12; Rom 10,9
- Dåp praktisert: Matt 28,18-20; Act 2,38-41; Gal 3,27
- Nattverd praktisert: Matt 26,26-28; 1 Kor 11,20-34

Noen lærdommer fra det nytestamentlige gudstjenesten

- 1) Gudstjeneste har i NT ikke bare med "samlingen" å gjøre, men handler også om et liv levd som gudstjeneste, Jak 1.26-27
 - Gr. latreia (5x) og latrein (21x) handler om tjeneste for gud, åndelig og praktisk.
 - Disse begrepene handler ikke om menneskelige relasjoner, men om forholdet til Gud!
- 2) Gudstjeneste kan feires både som "storsamling" og i mindre fellesskap, men gudstjenestehuset/stedet underordnet
 - Apg 2.46: tempelplassen og hjemmene
 - Oikos – husfellesskapet

Noen lærdommer fra de første kristnes gudstjeneste 2

- 3) Ikke nødvendigvis noen konflikt mellom faste former og spontane ytringer
 - Nær sammenheng og slektskap mellom synagoge og den kristne kirke.
 - De to/tre første ledd i Apg. 2,42 var en arv fra synagoge: Opplesning og utleggelse av Skriften + bønner/forbønn. Nattverd (og dåp) var genuine kristne elementer.
 - Spesielt Paulus beskriver nådegavebruk i gudstjenestesammenheng, jf. 1 Kor 14.
 - Men også her fantes "orden".

Noen lærdommer.... 3

- 4) NT forutsetter deltakelse fra "alle" (også kvinner!) i gt. og at alle skal bli styrket i troen, samtidig som gt. skal forholde seg til ufrelste
 - Jf. 1 Kor 11,2-6; 14,12ff.
- 5) I tillegg til elementer som: skriftopplesning/forkynnelse, bønn/forbønn, nattverd/dåp, fellesskap/nåde-gaver, osv. var det også rom for kollektinnsamling/utdeling som en del av gudstjenesten
 - Jf. 2 Kor 8-9
 - Og Apg 2,45; 6,1

Etterapostolisk tid – oldkirken

- Få og noe uklare kilder til gudstjenesteliv/liturgi i denne tiden.
 - 1 Klem brev (90-tallet) antyder faste bønner og gt. til bestemte tider.
 - Didaché (ca 110) taler om
 - Gudstjeneste på Herrens dag
 - Nattverd og takksigelse
 - Formulerte bønner i forb. med nattverd
 - Bekjennelse av syndene
 - Justin martyr ca. år 150
 - Biskop Hippolytos i Rom ca. 200.

Didaché om gudstjenesten

- På Herrens søndag skal dere komme sammen og bryte brød og holde takkebønn etter at dere først har bekjent deres synder, slik at deres offer kan være rent. Ingen som lever i ufred med sin neste, må få komme sammen med dere før de er blitt forlikt, for at ikke deres offer skal bli vanhellighet. Dette er nemlig hva Herren har sagt: "Alltid og alle steder skal de bære fram for meg et rent offer. For jeg er en stor konge, sier Herren, og blant folkeslagene står det age av mitt navn"

Gt.utvikling på 300-400-tallet

- Til og med 200-t. en relativt enhetlig gudstjeneste
- Fra 300/400-t. utviklet gudstjenesten seg noe ulikt i de ulike kirkelige sentra
- I Østkirken dannet det seg to liturgiske hovedtyper:

Gudstjenestetradisjoner østkirken

- 1. Den antiokenske/syriske –
 - I sin reneste form i den "klementiske" liturgi (kjent fra verket De apostoliske konstitusjoner, sl. av 300-t.)
 - Kjennetegnes bl.a. av mange litanier (typiske for østlig liturgi). Litani (gr. litaneia-bønn) En bønneform med en serie korte bønner – bedt/sunget av kantor/diakon, fulgt av et svar fra forsamlingen (ev. sunget)
 - Også flere andre typer: Jakobsliturgien (Jerusalem sl. Av 300-t.), den bysantiske ritus, o.a.

Østkirkens liturgier 300-400-t.

- 2. Den aleksandrinske el. egyptiske ritus.
 - Finnes spor hos Clements og Origenes
 - Utførlig beskrevet i biskop Serapions bønnebok fra ca 350 (og kan i grunnformen være influert av gnostisismen)
 - Markus-liturien – brukes fremdeles i koptiske kirker.
 - Videreført også i etiopisk liturgi

Gt.utvikling i Vesten fra 300-400-t.

- Særpreg: Kirkeårets vekslende tider og fester setter sitt preg på de forskjellige ledd i gt.
- OBS! dette ulikt Øst der gt. var den samme hele året med unntak av skriftlesningen.
- To hovedtyper vestlig gt. utviklet seg:
 - Den gallikanske gt.type
 - Den romerske ritus

Vestlige hovedtyper

- 1. Den gallikanske, m/ Tre beslektede liturgi-grupper:
 - Den eg. gallikansk: Gallia, England, Irland (kanskje Nord-Italia), Spania og Nord Italia.
 - Den ambrosianske (jf. Ambrosius)
 - Den mozarabiske, som ennå brukes i Toledo i Spania.
- Kan ha opprinnelse i Syria, bl.a. en viss bruk av gresk og bruk av litanier.
- 2. Den romerske ritus, utviklet to former av samlinger:
 - Den ukentlige høymesse (for alle troende)
 - Daglige lese- og bedegt. (mest for prester og munk)

De eldste kirkebygningene

- Når forsamlingene ikke fikk plass i hjemmene, begynte man å bygge små enkle trekirker – på 200-t.
 - Eldste kjente dateres til 232 og ble funnet i østre-Syria
 - Keiser Aurelius ga i 272 fors. I Antiokia rett til å bygge kirkehus.
 - Noe senere fikk de kristne i Rom lov å oppføre 40 kirker
- Som Jerusalems tempel var disse kirker orientert øst-vest med koret i vest.

Tidlige kirkebygg 2

- Under konstantin på 300-t. skjøt kirkebyggingen fart.
 - Hedenske templer og jødiske synagoger ble gjort om til kirker
 - Nye kirker også bygget, eks. i Jerusalem og Konstantinopel
- Disse tidlige kirkene fikk basilikans (bet. kongelig søylehall) form, etter mønster fra samtidens forsamlingsaler.
 - Orientert øst-vest, med et høyt midtskip og sideskip med avgrensede søylerader. Ble hovedformen i vest.
 - En variant var den runde eller åttekantede sentralskirken. Ble hovedform i øst.

Den romerske messens seier under middelalderen

- I middelaldersk form var den romerske messe ferdig beg. av 600-t.
- Fra Rom spredde denne formen seg nordover og tok opp i seg elementer fra den galliske tradisjonen.
- På 700-t. ble den romerske riten dominerende i hele England – riktignok under motstand.
- På 1100-t. dominerte den også Irland og Skottland.
- 1000-t. ble romerske messen innført også i Spania -

Reform av den romerske middelaldermessen

- På bakgrunn av reformasjons-kirkenes kritikk, ble den rom. Messen rensket fra en del avarter på kirkemøter 1545 og 1563.
- Den klassiske romerske messen ble stående fram til liturgireformen 1969.
 - Liturgien skulle tilpasses samtidens former.
 - Større deltakelse av lekfolket.
 - Fornyelse av prekenen.
 - Feiring av messen på folkespråket
 - Større variasjon i liturgen.

Utviklingen i reformasjonstiden

- De to fløyer i reformasjonen gikk hver sin veg:
 - De reformerte (Calvin og Zwingli) forkastet alt som ikke fant direkte støtte i Bibelen
 - Det samme gjorde anabaptistene – som var enda mer radikale enn Calvin og Zwingli.
 - Luther forkastet bare det han fant var i strid med Bibelen
- Luthers viktigste liturgiske skrifter:
 - Formula Missæ (1523): Konservativ og nært opp til den romerske messe
 - Deutsche Messe (1526): Mer anlagt for lekfolket

Utviklingen etter reformasjonen

- De fleste evangeliske landkirker i Tyskland gav sin tilslutning til Luthers gt.forslag
- Under pietismen og i opplysningstiden gikk mange av leddene i gt. tapt ("oppløsningstid")
- I "lutherske" land utenom Tyskland ble bare messen reformert, og tidebønnen mistet sin betydning.
- I England (derimot) – med en særegen utvikling av gt.
 - Jf. Book of Common Prayer

Utviklingen i Norden

- Danmark-Norge: fulgte ordningen i Deutsch Messe
- Sverige-Finland: mer influert av Formula Missæ
- De siste hundreårene har vært preget av reformbestrebelse – både i Norden og i hele Vest Europa
- I de evangeliske kirker har det rådet ulike syn på gt.s hensikt og funksjon:

Reformbestrebelsler: Ulike syn

- Tre ulike syn:
 - 1. Det pedagogiske syn: Gt. er et middel til religiøs oppdragelse og belæring
 - 2. Det psykologiske syn: Gt. uttrykk for menighetens selvbevissthet. Fra Schleiermacher (1700-t.)
 - 3. Det kultiske syn: Betoner tilbedelsens plass – og er en reaksjon på de to andre
- Den liturgiske bevegelse har betonert lekfolkets aktive deltakelse (mot den typiske romerske oppfatning om messen som fortjenestefull handling (jf. det meritoriske syn)).

ULIKE GUDSTJENESTE-TRADISJONER OG DERES SÆRPREG

- Den østlig-ortodokse tradisjon
 - Liturgien forener både lære og lovsang
 - Liturgien er guddommelig og en arv fra Kristus
 - Liturgien er midtpunkt i kirkens liv – og rammer inn alle kirkelige handlinger/sakramenter
 - Liturgien er et mysteriedrama – der ord, melodier og symbolske handlinger beskriver og avbilder Jesu frelsesgjerning

Den romersk-katolske gudstjenestetradisjon

- Sagt at den romerske kirkes kultur taler til alle sanser...
- Gudstjenestelivet fullt av symbolske handlinger og bevegelser
- Messen er en "dramatisk" handling, der Kristus ofres på ny og på en ublodig måte (mysteriehandling).
- Preges av ritualisme og uniformitet, hvert og hver bevegelse foreskrevet. – og skal feires slik over hele verden.
- Sentralt i vestlig katolsk tenkning står synet på messen som fortjenestefull handling (jf. det meritoriske syn).

Hovedforskjeller vestlig romersk – og østlig ortodoks

- Karakteristisk for den romerske messe i forhold til den østlige kirke
 - Dens språk er latin
 - Innstiftessordene er konsekrasjonord – ingen epiklese som i øst
 - Epiklesen er en påkalling av Ånden om å forvandle elementene til Jesu legeme og blod
 - Messen har en rekke variable ledd som skifter fra dag til dag.
- Den rom. Messe har hver dag i kirkeåret sin epistel og sitt evangelium – og sine bønner og veksessanger som svarer til dagens tekster.

Den lutherske gudstjenestetradisjon

- Den lutherske reformasjon var dogmatisk, ikke liturgisk.
- Gudstjenestelivet bygger på messe-tradisjonen, mens tidebønnen ikke har spilt noen nevneverdig rolle.
- Fulgte den vestlige middelalderske tradisjon, men rensset fra uevangeliske elementer – og omdannet til "menighetsgudstjeneste".
- Liturgisk gudstjeneste uten noe (universelt) uniformitetskrav. Utviklet seg ulikt i ulike land.

Den lutherske gudstjenestens særpreg

- Det kristne fellesskap rundt det levende Ordet
- Real presentisk forståelse av sakramentene.
- Nattverden sentralt, men messen ikke en repetisjon av Jesu død (katolsk)
- Folkespråket
- Forsamlingen en framtrædende rolle, bl.a. i salmesangen
- Et mangfold av ulike gudstjenesteformer

Den anglikanske gudstjenestetradisjon

- Bygger på tidebønnen og på messe­tradisjonen
- Tidebønnen oversatt til engelsk på ref.tiden og redusert til Morning og Evening Prayer (=ordgudstjenester uten sakrament)
- Communion Service foregå etter Bønneboken av 1662.
- Den høykirkelige retning er sterk innenfor kirken.

Den reformerte tradisjon: Zwingli

- Et mer rasjonalistisk holdning til religion enn Luther
- Brudd med den middelalderske tradisjonen, skapte noe helt nytt
- Bakgrunn for det nye: Hans teologiske tolkning av nattverden, som var symbolsk
- Enkelhet preger både prekegt. og nattverdgt.

Reformert gudstjenestetradisjon: Calvin

- Forkastet også den middelalderiske gt.tradisjon og fant forbildene for gt. i NT
- En mellomposisjon – Luhter og Zwingli
- Sakramentsyn og synet på Skriften (verbalinspirasjon) fikk bet. for utformingen av gt.
- Ville helst feire nattverd hver søndag, men dette ble ikke gjennomført pga. motstand
- Vekt på Ordet og Kristi åndelige nærvær i nattverden
- Sangen sentralt i gudstjenesten

Impulser fra "den radikale reformasjon" (Segler s.36-43)

- Den radikale reformasjon – betegnelse på de som står "til venstre" for Calvin og Zwingli.
- Anabaptister, baptister, kongregasjonalister, (delvis) pietister, metodister, 1.-2. og 3. store vekkelser i USA
- Fra den etablerte kirke sett på som dissenterer og separatister

Hva ville de radikale?

- Søkte den sanne gudstjeneste ved å insistere på frihet fra kirketradisjonens ritualer og seremonier
- "They were weary of the old, the habitual, the established – hungry for what was radically new and untried. The radical reformers discarded fixed liturgies of the medieval church and insisted upon a simpler approach to worship emphasizing the spirit rather than the form."
- (Segler, s. 36)

Den "radikale" gudstjenestens særpreg

- Forkynnelsen av Ordet sentralt
- Vekt på forsamlingens deltakelse
- Lite skille på "lek og lærd". Noen funksjoner ivaretatt av pastor/prest
- Salmesang/hymner viktige i gt.
- Praktisere "confessions" snarere enn "creeds"
- Bare to "ordinances": Dåp og nattverd
- Folkets språk (ikke latin)

Litt om evangelikalismen og ulike gudstjenestetradisjoner

- Evangelikalismen er den retning i vestlig protestantisk kristendomsforståelse som betoner det personlige og subjektive element (personlig tro, erfaring, tjeneste, misjon osv.)
- Dette preger ofte gt.feiring i evangelikal "utgave" – om den foregår i norsk statskirkeleg, lavkirkeleg eller frikirkeleg regi.
- Har ofte sterkere tilknytning til den reformerte (Calvin/Zwingli) – enn til de mer "kirkelege" og sakramentale tradisjonene.

FINNES DET EN 'LAVKIRKELIG' GUDSTJENESTETRADISJON?

- "For de første kristne var det naturlig å bruke begrepet liturgi som betegnelse for den kristne gudstjenesten. Når en prest er en dyktig leder av gudstjenesten, sier vi iblant at han er en dyktig liturg. Men ifølge den opprinnelige meningen av ordet kan ikke noen enkeltperson representere liturgien, selv om han eller hun får folket med seg. Vi er alle liturger. Vi er alle deltagere i tjenesten for Guds ansikt." E. Løvås: Liturgi for lavkirkelige, s. 7-8
- Ordet lavkirkelig har å gjøre med den opprinnelige betydning av ordet liturgi – som betoner alle troendes tjeneste for Herren.

Det lavkirkelige gudstjenesterom

Jf. Løvås, s 10ff.

- Hvordan det har vært/er – og hvordan det burde være....
- Den grunnleggende sannhet om at Jesus er midt iblant oss bør få konsekvenser for kirkerommets utforming.
 - Prekestolens plassering sentralt i lokalet
 - Plassering av nattverdbord og døpefont/basseng
 - Plassering av folk i sirkel – ikke i "buss"
 - Knefall mot "sentrum", alteret

Den lavkirkelige gudstjenesteform

- Løvås, s. 17-149

○ Løvås' overskrifter:

- "Ordet": Om prekenen, skriftlesningen og vitnesbyrdet
- "Bønn": Om påkallelse og bønn i Jesu navn, bønnens kroppsspråk, bønnemøtet, tungetale og profeti
- "Hengivelse": Om sangen og musikken, gjenoppdagelse av skriftemålet, etc.
- "Den store sammenhengen": Bl.a. praktiske råd rundt gudstjenestefeiringen

GUDSTJENESTENS INNHOLD OG TEOLOGI

Forelesning

PRA 103 Kristen gudstjeneste

Lars Råmunddal (2007, rev. 2009)

DISPOSISJON

- Gudstjenestens "teologi" og "psykologi"
- Grunntrekk i en liturgisk teologi
- Gudstjenestens grunnleggende dimensjoner
- Noen lærdommer fra Det nye testamentet (et lite ekskurs...)
- Gudstjenestens nøkkelelementer

Gudstjenestens "teologi"

- "Worship without theology is sentimental and weak; theology without worship is cold and dead. Worship and theology together combine to motivate a strong Christian faith and to empower a fruitful Christian life." Segler, s. 49
- Kristen gudstjeneste er først og fremst en erfaring, ikke en kunst.
- Den er basert på et historisk faktum, og eg. ikke på vår kunnskap.

Gudstjenestens teologiske grunnlag (jf. Segler, s. 50-60)

- **Gud**, alle tings opphav og verdt tilbedelse
- **Jesus Kristus**, grunnlaget for vår tro
- **Den Hellige Ånd**, gudstjenestens "skaper"
- **Bibelen**, det guddommelige ord gjennom menneskeord
- **Fellesskapet**, (kirken) det nye gudsfolket

Gudstjenestens psykologi: Aktuelle spørsmål (jf. Segler, s. 61ff.)

- Hva skjer når vi feirer gudstjeneste?
- Hva slags erfaring har vi?
- Hvilke holdninger har vi når vi kommer til gt. og hva skjer med dem?
- Hvilke grunnleggende behov trenger vi å få tilfredsstilt og hvordan kan gt møte disse behovene?

Litt om vår erfaring og gudstjenesten

○ Personlig erfaring

- Vi er til stede i gudstjenesten som hele mennesker – med alle våre sanser, vår forstand, følelser, vilje og "åndelige" mottakelsesapparat
- Ofte viktig å finne en ballanse...

○ En objektiv-subjektiv erfaring

- Gudstjeneste handler ikke bare om personlig erfaring, men også at Gud møter oss, berører oss, handler med oss
- Guds ord og Guds Ånd

Vår grunnleggende behov og gudstenesten

- Vår opplevelse av endelighet (finiteness) søker det uendelige (infinite)
- Vår opplevelse av det uforklarlige (mystery) søker forklaring
- Vår opplevelse av usikkerhet søker en tilflukt
- Vår opplevelse av ensomhet søker fellesskap med Gud
- Vår opplevelse av å være utenfor søker fellesskap med andre
- Vår opplevelse av skyld søker tilgivelse og absolusjon

Holdninger uttrykt i gudstjenesten

- Tilbedelse uttrykt i lovprisning
- Takknemlighet uttrykt i takksigelse
- Overgivelse eller underordning uttrykt bl.a. i bønn og bekjennelse
- Holdninger uttrykkes ofte ved å:
 - Knele
 - Løfte hendene
 - Ligge
 - Klappe

Gudstjeneste og manipulasjon

- Manipulasjon handler om en persons utnyttelse av en annen persons muligheter til å oppfatte (på en objektiv måte) sine omgivelser og til å ha bevissthet og frihet til å velge selv. Segler, s.71.
- Det sentrale spørsmål: Når overskrider overtalende forkynnelse, musikk og andre sansestimulerende midler – grensen og blir manipulasjon?

Litt mer om manipulasjon...

- Manipulerende teknikker:
 - Overemosjonalisering og skyldpåleggelse
 - Misbruk av bibelord, bønn og overtalende forkynnelse
 - Misbruk av kraften i musikk
 - Holdninger av seksuell og annen karakter
- Hvordan unngå manipulerede situasjoner?
 - Som mottaker: Være selv klar over grensene og ha den rette kritiske holdning..
 - Som utøver: Være nøye på at du har fått tillit og tillatelse til "opptre" og påvirke. Sett deg selv inn i tilhørernes situasjon!

GRUNNTREKK I EN LITURGISK TEOLOGI

- Begrepet 'leiourgía': tjeneste finnes i NT og betegner tjenesten innfor Guds åsyn (retningen fra folket til Gud).
 - De levittiske prestens tjeneste Heb 10,11
 - Kristi offertjeneste Heb 8,6
 - Den kristne tro som et offer Fil 1,17
 - Den kristnes ansvar for fellesskapet 2 Kor 9,1; Fil 2,25
 - Den kristne tjenesten for Herren Apg 13,2; Heb 8,2
 - Den kristne gudstjenesten som fellesskapshandling Rom 13,2

Hovedtyper

- av liturgisk tenkning og uttrykksformer

- Liturgisk-kirkelig
 - Sterk vektlegging av liturgisk språk og uttrykksformer (jf. Martling)
- Lavkirkelig og frikirkelig
 - "Kirke"typen: Vil ha med en del av symbolspråket både knyttet til kirkehuset og de gudstjenestelige uttrykksformene
 - "Funksjons"typen: Nedtoner "det ytre" og symbolspråket og betoner mønsteret i NT og det funksjonelle
- Uansett "type" er det viktig å ha innsikt i hva liturgi handler om

Mer om begrepet 'liturgi'

- I 1 Clementsbrev framgår at man i urkirken brukte begrepet i dobbel betydning
 - I den liturgiske fellesskapet innfor Guds ansikt er forsamlingen både et givende subjekt og et mottakende objekt
 - Guds folk gir gaver til Gud og mottar gaver fra Gud
- I 1 Clem er dels forsamlingen, dels biskopen eller presten liturgisk subjekt (utøver).
- Senere – når lekmandsaktiviteten i liturgien trengtes i bakgrunnen, ble liturgi forbeholdt prestens tjeneste

Liturgiens vesen og innhold

- "Liturgien er i sitt vesen toveiskommunikasjon", Martling s.12
 - Samlet til gudstjeneste bærer gudsfolket fram sin takksigelse, lovsang, bønn og bekjennelse
 - Gudsfolket mottar også Guds gaver som tilgivelse, velsignelse, evangelium og sakrament
- Liturgien er både givende og mottakene (som hellige handlinger)
 - Sacrificium: den givende dimensjon/offer
 - Sacramentum: den mottakene dimensjon/det Gud gir

Liturgiens to dimensjoner

SACRIFICIUM

- Sang/lovsang
- Syndsbekjennelse
- Trosbekjennelse
- Bønn og forbønn
- Frambæring av kollekt og nattverdselementene
- Takksigelsen

SACRAMENTUM

- Absolusjon (syndenes forlatelse)
- Guds ord: tekster og preken
- Mottakelsen av nattverdelementene
- Velsignelsen

Liturgi og teologi

- Noen satser fra Martling, s. 15-17

- Som instrument for forkynnelsen åpner liturgi for innlevelse og "utlevelse" av evangeliets virkelighet
- Liturgiens innhold er den kristne læren – den kristne tro omsatt i handling
 - I ortodoks tradisjon er det stor grad av nærhet mellom liturgi og læreinhold/spiritualitet
 - I den vesterlandske kirkelige tradisjon gjenspeiles ofte liturgiske reformer nye betoningene i troslæren
- Liturgien skiller seg fra forkynnelsen gjennom sin spesielle trospeagogikk

Det liturgiske rommet

- Martling s.26ff.

- Kirken som bygning er et bilde på kirken som fellesskap
 - Ordet "kyriaké" bet. "det som tilhører Herren". Eg. gudsfolket, men brukes overført på kirkehuset
- Kirken er "Kristi kropp": Bildet overføres i kirkehusets korsform (=Kristus på korset)
- Jf. ellers Martling s.27ff. Om kirkerommets symbolikk

GUDSTJENESTENS GRUNNLEGGENDE DIMENSJONER

- Uansett vektlegging av det bibelske materialet og hvilken gt.tradisjon man måtte tilhøre, er det visse innholdsmessige (idemessige) felleselementer/ dimensjoner i den kristne gt. som kan identifiseres.
- Jf. følgende 4 grunnleggende dimensjoner

Gudstjenestens 4 grunnleggende dimensjoner

- Gudstjenestens 4 grunndimensjoner
 - Transcendens
 - Koinonia
 - Immanens
 - Martyrium
- Kan sees på som fire "kommunikasjonselementer"
 - Noen gudstjenester (menigheter) rendyrker en form eller et element – framfor andre
 - Poenget er "samtidigheten"

En grunnstruktur

TRANSENDENS

Innfor Gud

IMMANENS

Gud møter meg

Gudstjenestens grunnflate

KOINONIA

Forenet i Kristus

MARTYRIA

Sendt av Gud

Første dimensjon: Transendens

- Transcendens – innfor Gud.
 - Sterk betoning av Guds hellighet.
 - Tilbedelse og fokus på Gud.
 - Forbildet i den himmelske gudstjeneste.
- Hellig, hellig, hellig! Herre Gud allmektig, dag for dag vår lovsang skal stige opp til deg!

Andre dimensjon: Koinonia

- Koinonia – forent i Kristus.
 - Kristi kropp forent. (1 Kor 5,18a).
 - Bygger og eller uttrykker fellesskap.
 - Gir identitet.
 - Forbilder i Acta.
- Velkommen, kjære venner! Vi er en søskenkrets. Guds nærhet her vi kjenner, det gjør oss vel tilfreds!

Tredje dimensjon: Immanens

- Immanens – Gud møter meg
 - Et personlig møte
 - Jesu nærvær, jf. Matt 18:20!!
 - Gud handler i mitt liv
 - Acta 13,1ff. Antiokiamenigheten....

Gud er her for å velsigne oss med Åndens kraft og liv. Himlen er alt full av skyer, regn for tørre hjerter giv!

Fjerde dimensjon: Martyria

- Martyria – med Gud ut i hverdagen.
 - Ballansen mellom samling – utsendelse!
 - Å være til for menneskene rundt oss
 - Livet som en gudstjeneste!
 - Forbilder i Acta
 - Den avsluttende liturgi: utsendelse
- Noen må våke i verdens natt, noen må tro i mørket, noen må være de svakes bror, Gud la din vilje skje på jord.

Fire dimensjoner....

1) Inn for Gud

Tilbedelsen av Gud. Fokus på den allmektige og hellige
Jak 4,8; Salme 95

3) Gud møter meg

Guds immanens, det personlige møtet... Guds verk i mitt liv
Ef 3,16f Fil 3,10 Gal 4,9

2) Sammen i Gud

Koinonia/fellesskap
Vår tro, det som er felles, delaktighet
Salme 139,4-5; Acta 17,28

4) Med Gud til verden

Martyria – diakonia
Tjeneste, vitnesbyrd, utsendelse.
Rom 12,9-21; Matt 28,18f

Et lite ekskurs: Lærdommer fra det nytestamentlige gudstjenesten

- 1) Gudstjeneste har i NT ikke bare med "samlingen" å gjøre, men handler også om et liv levd som gudstjeneste, Jak 1.26-27
 - Gr. latreia (5x) og latrein (21x) handler om tjeneste for gud, åndelig og praktisk.
 - Disse begrepene handler ikke om menneskelige relasjoner, men om forholdet til Gud!
- 2) Gudstjeneste kan feires både som "storsamling" og i mindre fellesskap, men gudstjenestehuset/stedet underordnet
 - Apg 2.46: tempelplassen og hjemmene
 - Oikos – husfellesskapet

Noen lærdommer fra de første kristnes gudstjeneste 2

- 3) Ikke nødvendigvis noen konflikt mellom faste former og spontane ytringer
 - Nær sammenheng og slektskap mellom synagoge og den kristne gt.
 - De to/tre første ledd i Apg. 2,42 var en arv fra synagoge.: Opplesning og utleggelse av Skriften + bønner/forbønn. Nattverd (og dåp) var genuine kristne elementer.
 - Spesielt Paulus beskriver nådegavebruk i gudstjenestesammenheng, jf. 1 Kor 14.
 - Men også her fantes "orden".

Noen lærdommer.... 3

- 4) NT forutsetter deltakelse fra "alle" (også kvinner!) i gt. og at alle skal bli styrket i troen, samtidig som gt. skal forholde seg til ufrelste
 - Jf. 1 Kor 11,2-6; 14,12ff.
- 5) I tillegg til elementer som: skriftopplesning/forkynnelse, bønn/forbønn, nattverd/dåp, fellesskap/nåde-gaver, osv. var det også rom for kollektinnsamling/utdeling som en del av gudstjenesten
 - Jf. 2 Kor 8-9
 - Og Apg 2,45; 6,1

Hvilken vekt skal man gi NT-materiale i en tenkning om gudstjenesten?

- To typer vektlegging (jf. gjennomgangen av ulike gt. tradisjoner)
 - 1. Den kirkelige-liturgiske – som vektlegger det "helbible" materialet i en teologisk forståelse av gudstjenestens form og innhold.
 - I tillegg betones den oldkirkelige forståelse av bibelmaterialet og dens forståelse av gt.s form og innhold.
 - 2. Den reformerte fra Calvin og Zwingli som bare ser menighetsordning og gt.feiring i de første kristne menighetene som normativ (dvs. vekt på NT-materialet).
 - Den etterapostoliske utvikling avvises
 - Jf. norsk deler av norsk frikirkelighet og lavkirkelighet

Gudstjenestens 10 "nøkkelelementer"

- Klaus Douglass: Inspirerende gudstjenester, s. 43-232.
- Mener følgende 10 innholdselementene i en eller annen form finnes igjen i alle gt.tradisjoner.
 - *Musikken, Syndsbekjennelsen, Bønnen, Lovprisningen, Prekenen, Profetien, Trosbekjennelsen, Nattverden/dåp, Velsignelsen, Kollekten*
- Douglass' vinkling er praktisk og funksjonell
- Her spør vi om noen av disse nøkkelelementenes "teologi": deres forankring i Bibelen - samt deres funksjon (jf. kursiv)

Formidling av Guds ord i gudstjenesten (Segler, s. 129ff.)

- Det Segler kaller "verbal kommunikasjon", må forstås som "formidling av Guds ord" – og ikke alle typer kommunikasjon.
- Formidlingen av Guds ord kan skje på forskjellige måter:
 - I skriftlesningen
 - I prekenen/forkynnelsen
 - Gjennom ulike kunstformer, etc.

Skriftlesning i gudstjenesten

- Skriftlesning burde være prioritert – både privat og i gudstjenestesammenheng – av kristne som bekjenner seg som "Ordets folk"!
- Mange kirker har sine "leksjonarier" (fra latin: eg. lesning) – som er en liste med bibellesninger for personlig oppbygging, preken eller lesninger i gudstj.
- Jf. Den norske kirkes tekstrekker – som også er bygget opp etter kirkeåret.

”Kunsten” å lese fra Skriften...

- “Good readers are able to put themselves into the biblical account and view it as fresh and inviting.” Segler, s. 132.
- Å bli en god “bibeloppleser” krever både studium, forberedelser og trening.
- “The Bible is written in different literary forms that express a variety of spirits such as the narrative spirit, the didactic spirit, the lyric spirit, the the dramatic spirit, and the epic spirit.” Segler, *ibid.*

Noen råd for opplesning av Skriften

- Behandle Bibelen med respekt, som Guds ord!
- Introduser skriftavsnittet presist og tydelig.
- Les "tolkende".
- Les klart og tydelig – og sakte nok!
- La Bibelen tale for seg selv – uten egne kommentarer !
- Les først høyt for deg selv og ta gjerne opptak av egen lesning.

Forkynnelse av Guds ord i gudstjenesten

- I urkirken hadde forkynnelse en stor plass.
 - Både "intern" undervisning og oppbyggelse
 - og utadvendt misjonsforkynnelse.
- Det er i denne tradisjonen de reformatoriske kirkesamfunnene står.

To typer holdninger til forkynnelsen i gudstjenesten:

- Nedtone forkynnelsen til fordel for sakramentene og annen liturgi.
- Betone forkynnelsens betydning på bekostning av andre elementer i gudstjenesten.
- "Preaching should take its place with the other elements of a worship service. The sermon is important, but it is not the only important part of worship." Searl s. 135.

Viktige holdepunkter for forkynnelsen i gudstjenesten 1

- All bibelsk basert forkynnelsen må også stå i dialog med samtiden.
- Forkynnelsen representerer hele kirkens vitnesbyrd for verden – der forkynnerens stemme er representativ for hele kirken.
- Men forkynnelsen er også forkynnerens personlige vitnesbyrd om Guds forløsende gjerning i vedkommendes liv.

Viktige holdepunkter...2

- Talen/forkynnelsen og andre elementer i gudstjenesten må legges opp slik at de gjensidig støtter hverandre.
- Forkynnelse er i seg selv "an act of worship", s. 139.
 - Handler om at forkynnelsen er en to-veiskommunikasjon mellom mennesker og Gud.
 - Obs: Tale kan bli mer en oratorisk øvelse enn genuin kristen forkynnelse.

Litt om språket i forkynnelsen

- Språket må representere akseptabel grammatikk og syntaks.
- Språket må inkludere alle tilhørerne.
- Språket må unngå noen fallgruber:
 - Unødvendig gammeldags språk
 - Rasistisk og intern-etnisk språk
 - Karikerende språkbruk
 - Privat språkbruk

Gudstjenestemusikkens teologi

○ Forankring i Bibelen

- Sentralt i den gammeltestamentlige gudstjeneste 2 Krøn 5,12-14; Salme 57,8; 104,33; 42,9
- Vi kjenner til "salmer og sanger" i de nytestamentlige Kol 3,16-17; Ef 5,18-20
- Musikk peker mot himmelen, Åp 14,2-3

○ Musikkens funksjon

- Praktisk – som støtte for sangen?
- Egenverdi som lovprisning/tilbedelse (kan åpne hjerter)
- "Tilknytningspunkt" i forhold til mennesker som kommer utenfra

Musikken i gudstjenesten: så viktig – og så vanskelig

- Hvorfor musikk og musikkstil så vanskelig i en menighet?
 - Det har noe med tradisjon å gjøre
 - Har noe med vaner å gjøre
 - Den enkeltes smak og behag
- Grunner for å endre musikkstil
 - Når sang- og musikkstilen blir eksklusiv og snever
 - Når musikkstilen ikke engasjerer og løfter
 - Når musikken er blitt et mål i seg selv
 - Når kvaliteten blir for dårlig – eller “for god”!!

Bønnen i gudstjenesten

- Forankring i bibelmaterialet
 - Bønnen var sentral i Jesu liv og i hans undervisning: Matt 6,7-15; 18,19; 21,22; Luk 6,12
 - Bønn var en naturlig del av de første kristnes sammenkomster; jf. Apg 1,14; 2,42; 4,24.31; 12,5.12; 13,3; 20,36; 1 Kor 14,16; 1 Tim 2,1ff; 2,8
 - Ikke vekt på ytre "ting" som bønnestilling, etc., men jf. 1 Kor 11,2ff. tildekking av hodet; Apg 20,26 kneiling; 1 Tim 2,8 løftede hender....
- Funksjon
 - *Bønnefelleskap*
 - *Forbønn*
 - *Tilbedelse*

Praktisk om bønn i gudstjenesten 2

- Gudstjenestebønn kan aldri erstatte personlig/privat bønn – og motsatt!
- Gudstjenestebønn bør være mangfoldig både med tanke på innhold og form!
- Bønneliturgi er en fordel!
 - Kan hjelpe oss å formulere hjertets lengsel der egne ord ikke strekker til
 - Hjelper oss til å få fokus vekk på å egne velformulerte bønner
 - Kan hjelpe oss til å få fokus på bønnens innhold da vi slipper å formulere det
 - Kan knytte oss til kirkens røtter...

Nattverden i gudstjenesten

- Ulike tradisjoner
 - Betoner ulike innholdsmessige tolkninger (jf. dogmatikken)
 - Katolsk: transubstansiasjon
 - Luthersk: konsubstansiasjon
 - Reformert: spiritual presens (Calvin) og symbolsk (Zwingli)
 - Representerer ulike måter å arrangere nattverdfeiringen på
 - Har alle utgangspunkt i det bibelske materialet
 - En bestemt nattverdlære bør ikke skille kristne fra hverandre!!

Nattverden i gudstjenesten 2

○ Bibelmaterialet

- Fire bibelske "strømninger" bak nattverden: Påskemåltidet i GT, bordfellesskapet Jesus hadde med sine disipler, Jesu siste måltid, den oppstandne Jesus som åpenbarer seg og holder måltid
- Innstiftet av Jesus selv, Matt 26,26-28 m.par.
- Brødsbrytelsen i Acta 2,42-47; 20,7 – sannsynligvis nattverden, Jf. 1 Kor 10,16; 11,17ff.
- I urmenigheten ble nattverden feiret i forbindelse med et kjærlighetsmåltid (agape) jf. Apa 2,46; 1 Kor 11,20ff., Jud v.12.

Nattverden i gudstjenesten 3

- Innhold og funksjon (Douglass, s.191)
 - Minnemåltid (anamnese)
 - Tilgivelsesmåltid (absolusjon)
 - Takksigelsesmåltid (evcharisti)
 - Styrkemåltid (konfirmasjon)
 - Utrustningsmåltid (vocation)
 - Fellesskapsmåltid (kommunion)
 - Forventningsmåltid (anticipation)

Praktiske spørsmål til nattverdfeiringen

- Hvor ofte bør man feire nattverd i en menighet?
- Hvor i gudstjenestens forløp bør man legge nattverden?
- Hvilken ordning bør man velge for utdeling av nattverden?
- Hvem kan forrette nattverd?
- Hvordan bør nattverden følges opp?

Dåp i gudstjenesten

- Dåp praktiseres ulikt i ulike kirkelige tradisjoner
 - Jf. troende dåp – barnedåp
 - Plassering og vektlegging i teologien og i gudstjenesten
 - DNM representerer en egen type problematikk....
 - Dåpssyn "likestilt"
 - Noen menigheter praktiserer bare troende dåp, andre begge dåpsformer
 - Dåpens "sted" varierer (gudstjeneste, hjem, andre menigheter....)

Dåp i gudstjenesten 2

○ Bibelmaterialet

- Dåp og menighetsliv/gudstjeneste hører sammen
- Jf. misjonsbefalingen Matt 28,19
- Acta: 2,14; 8,38; 10,48; 16,15; 19,3
- 1 Kor 1,13-14

○ Funksjon og "plass"

- Initiasjonsrite
- Viktig symbolikk og forkynnelse
- Hører hjemme i gt., men sammenhengen og kirkelig tradisjon bestemmer gjerne hvor og hvordan

”Kollektens” teologi

○ Bibelmaterialet

- Penger et sentralt tema i NT. Over 700 skriftsteder handler om vårt forhold til dem.
- NT beskriver også at pengeinnsamling/kollekt og offergaver er en del av menighetens/gudstjenestens liv.
 - Paulus bruker ordet liturgi om innsamlingen av penger til menigheten i Jerusalem: en åndelig tjeneste/offer, jf. 2 Kor 8-9.
 - Filippermenighetens underhold av Paulus er en offergave, og Epafroditus er en liturg for Paulus, dvs. han går ham til hånde..., jf. Fil 4,10ff.

Kollektens teologi 2

- Funksjon i menigheten/gudstjenesten
 - Bidrag til menighetens arbeid/vekst
 - Fellesskapsbyggende
 - "Test" på offervilje og engasjement
 - "Test" på vår overgivelse til Herren
- Hvordan skal kollekten "gjøres"?
 - Nyere innsamlingsformer kan gjøre kollekten "fattigere"
 - Ulike menigheter praktiserer forskjellig
 - På en eller annen måte bør den åndelige dimensjon også tydeliggjøres

Er tienden en bibelsk ordning for kristne? Følgende fra Salem, Kr.sand

- I Salem forkynner vi har den som har gitt sitt liv til den Herre Jesus Kristus, er også eid 100 % av ham. Alt det vi eier og har tilhører Herren og skal stilles til disposisjon i hans tjeneste. Det jeg har, er egentlig ikke mitt eget. Jeg forvalter det bare. Dette er det den bibelske forvaltertanken handler om. Da blir det også meningsfylt å "investere" i Guds rike, i verdier som er evige. I Luk 16:9 sier Jesus: *Jeg sier dere: Skaff dere venner ved hjelp av den uhederlige Mammon, så de kan ta imot dere i de evige boliger når pengene tar slutt.*

Tiende 2

- Helt fra menighetens første tid har vært praksis å støtte menighetsfelleskapets felles arbeid for menighetens oppbyggelse og evangeliets utbredelse. Det grunnleggende prinsipp for denne givertjenesten er iflg. apostelen Paulus den enkeltes frie beslutning uten ulyst og tvang. I 2 Kor 9: 7 heter det: *Enhver skal gi det han har bestemt seg for i sitt hjerte, ikke med ulyst eller av tvang. For Gud elsker en glad giver.*

Tiende 3

- Selv om den såkalte "tienden" var en ordning som ble innført i Israel i Det gamle testamentet (jf. Mal 3:10; Matt 23:23), mener også vi at tienden kan være en sunn, veiledende rettesnor for hvor vår givertjeneste normalt bør ligge. Derfor oppmuntrer vi våre medlemmer til å gi tiende. Det betyr at man gir 10 % av inntekten til menigheten. Men vi mener også at man ikke behøver å tenke absolutt på en slik ordning: Noen ganger i livet er situasjonen slik at vi kan ha behov for å gi noe mindre direkte til menigheten, andre ganger er situasjonen slik at vi har anledning til å gi mer, kanskje mye mer!

GUDSTJENESTENS UTFORMING OG FUNKSJON

Forelesning PRA 103
Ansgar Teologiske Høgskole

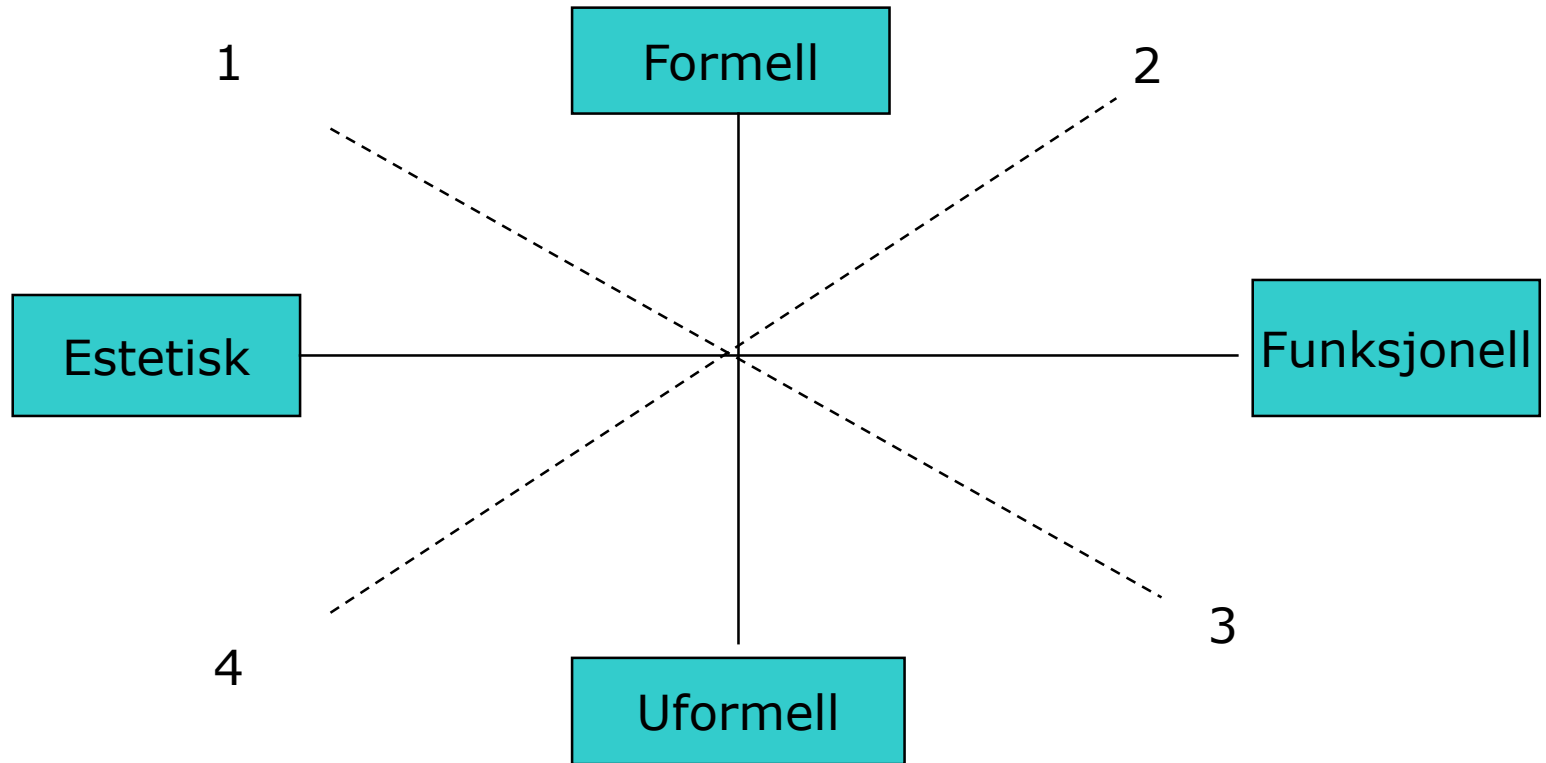
Lars Råmunddal

Disposisjon

- Om gudstjenestestiler og -typer
- Spesielt fokus: Gjestvennlige gudstjenester (egen PowerPoint)
- Å skape en gudstjeneste
 - Hvordan planlegge en gudstjeneste?
 - Hvordan lede en gudstjeneste?
 - Hvordan evaluere en gudstjeneste?

GUDSTJENESTESTILER

(Tilpasset modell etter: J. Nathan Corbitt: The Sound of the Harvest: Music's Mission in Church and Culture, Baker 1998)

Ulike gudstjenestestiler

- 1. Estetisk/formell
 - Liturgisk-reflekterende gudstjenestestil
 - Høykirkelig tradisjon både i katolsk og reformatorisk sammenheng
- 2. Formell/funksjonell
 - Reformert-lavkirkelig gudstjenestestil
 - Tradisjonell frikirkelig/lavkirkelig
- 3. Funksjonell-uformell
 - Aktiv-karismatisk gudstjenestestil
 - Pinse-karismatisk tradisjon
- 4. Uformell-estetisk
 - Kombinasjon av liturgi og frihet
 - Eks. Tomas-messe

Ulike gudstjenestetyper

- Tidlig i kirkens historie utviklet det seg ulike gudstjenestetyper
 - En åpen misjonerende om morgenen – og en mer intern menighetssamling på kvelden med nattverd som midtpunkt
 - Disse to ble etter hvert slått sammen i en gudstjeneste med to avdelinger (missa catechumenorum og missa fidelum)
 - Jf. ellers tidligere beskrivelse av utviklingen av gt.tradisjoner og gt.typer i østkirken og vestkirken fra 3-400-t.

Gudstjenestetyper 2

- I dag finnes det et STORT mangfold av gt.typer
- Faktorer som er med på å bestemme typologien
 - Kirkelig tradisjon
 - Valg av "stil"
 - Kirkeåret
 - Gudstjenestens formål
- Følgende presentasjon av gt.typer tatt fra *Gudstjenestebok for Den norske kirke*, Del I – og Del II med Kirkelige handlinger
- Andre kirkesamfunn har tilpasninger (ev. forenklinger) etter samme tenkning

Gudstjenestetyper i Dnk, Del I

- Hovedgt. på søn- og helligdager
 - Høymesse, familiegt., forenklet høymesse, prekengt., langfredag, bots- og bededag, konfirmasjonsgt.
- Andre gt. bestemt av kirkeåret
 - Adventstiden, julaften, julenatt, nyttårsaften, fastegt., skjærtorsdag, langfredag aften, påskenatt, påskedag, pinseaften, 1. mai, 17. mai, sankthans, Olavsdagen, høsttakkefest
- Andre gt. uavhengige av kirkeåret
 - Skriftemålsgt., forbønnsgt., nattverdgt. Utenom høytidene, morgensang, aftensang, kveldsbønn, skolegt., vandregt., temagt., musikkgt. Med mer.

Gudstjenestetyper Dnk, Del II

- Dåpsgudstjeneste
- Konfirmasjonsgudstjeneste
- Skriftemål
- Ekteskap
- Tjeneste på institusjon og hjem
- Gravferd
- Vigsling, innsettelse og fremstilling
- Vigsling av kirke m.m.

Exploring the worship spectrum: 6 views, jf. P.E. Engle 2004

- Formal-liturgical worship
- Traditional hymn-based worship
- Contemporary music-driven worship
- Charismatic worship
- Blended vorship
- Emerging Worship

Gruppearbeid og plenumsamtale

- Hva er gudstjenestetypens bakgrunn eller historie?
- Hvor finnes den praktisert?
- Hva er de grunnleggende tanker/teologi bak denne gudstjenestetypen?
- Hvordan vil du/dere vurdere sterke og svake sider ved denne gudstjenesteformen?

Spesielt fokus: Gjestvennlige gudstjenester

- Viser til min artikkel: *Menighet i vår tid: En utadvendt og gjestvennlig gudstjeneste.*
- Artikkelen bygger på erfaringer fra gudstjenestearbeid i Salem Kristiansand
- Bakgrunn i og inspirasjonskilde for tenkningen er seeker-sensitive-gudstjenester i Saddleback og Willow Creek
- Vil påstå at denne måten å tenke gudstjeneste på er en av de store utfordringene vi har i etablert menighetsarbeid i dag!!

Å SKAPE EN GUDSTJENESTE

- Her fokus på 3 trinn/faktorer
 - Hvordan planlegge en gudstjeneste?
 - Hvordan lede en gudstjeneste?
 - Hvordan evaluere en gudstjeneste?
- Forkynnelsen ikke tatt med da den behandles i eget kurs
- Her tar vi med noen prinsipielle synspunkter, mens vi i seminaret arbeider praktisk

Noen viktige spørsmål vi alltid må stille når vi skal planlegge en gudstjeneste..

- Hva er hensikt og mål med denne gudstjenesten?
- Hvilke gudstjenestestil/type eller form passer?
- Hvilken musikkstil/form passer?
- Hva slags forkynnelse samsvarer med hensikt og form?
- Hva slags øvrige innslag (som vitnesbyrd og annet) kan passe?

Noe vi bør tenke gjennom når vi skal gjennomføre/lede en gudstjeneste..

- Å lede en gudstjeneste/møte handler ikke om "meg", men om noe annet...
- God møteledelse krever god forberedelse
- Å lede en gudstjeneste/møte i dag er nødvendigvis ikke det samme som å gjøre dette for 10, 20 eller 30 år siden
- Ikke alle gudstjenester/møter krever så mye "ledelse"...

Noen synspunkter på det å evaluere en gudstjeneste..

- Å begynne å evaluere gudstjenestene er en modig handling – som har vært nokså uvanlig...
- Formålet med å evaluere er å gjøre ting bedre, og ikke minst å gjøre hverandre bedre!
- God evaluering krever et godt og gjennomtenkt system...